

**РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА ХИЗМАТ КЎРСАТИШ ВА
ТУРИЗМ СОҲАСИДА ИҚТИСОДИЙ САМАРАДОРЛИКНИ
ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ**

Халлиева Наргиза Розиковна
(PhD), БухМТИ “Менежмент” кафедраси

Халилова Гулноза Расуловна
БухМТИ магистранти,

Хизмат кўрсатиш соҳасининг ижтимоий-иқтисодий ривожланиши ўз мазмунига кўра, турмуш фаровонлиги ва унинг сифатини ошириш, замонавий тармоқларнинг шаклланиши билан боғлиқ бўлган инсон капиталини ривожлантириш учун мақбул шартшароитларни яратиш, меҳнат тақсимоти-ни нисбатан юқори даражасини таъминлаш бўйича хўжалик фаолиятининг турли йўналишларини қамраб олади. Иқтисодиётнинг трансформациялашуви шароитида хизматлар соҳаси иқтисодий жиҳатдан саноат ишлаб чиқаришига қараганда анча самаралидир, чунки хизматлар соҳасида бошланғич фаолиятни амалга ошириш камроқ маблағларни талаб қилиб, капитал-нинг айланиш тезлиги анча юқори ҳисобланади. Ҳозирги вақтда иқтисодиётнинг трансформациялашуви шароитида хизмат кўрсатиш корхоналарини доимий тарзда барқарор ривожланиши ҳамда хизмат кўрсатиш интенсивли-гини таъминлашда самарадорликни оширишнинг ижтимоий-иқтисодий меҳа-низмини такомиллаштириш алоҳида долзарб ҳисобланади.

Мамлакатимиз иқтисодиёти ривожланишининг ҳозирги босқичида сервис хизматлари сони ва сифатига қўйилаётган талаблар ошиб бормоқ-да. Ривожланган давлатлар тажрибасининг қўлланилиши хизматларга бўлган талабнинг ошишига олиб келди. Бу ўз навбатида истеъмол бозори тарки-бида ўзгаришларни вужудга келтирди. Аҳолининг айрим қатламлари моддий фаровонлигининг ошиши натижасида хизматларга ўзларининг талаблари ва эҳтиёжлари мавжуд бўлган истеъмолчиларнинг янги категорияси вужудга келди. Моддий жиҳатдан таъминланган истеъмолчилар ўзларининг ҳаёт қулайликларини оширишни таъминлайдиган турли ассортиментдаги хизматларга катта талабгор деб ҳисобланади. Хизмат кўрсатиш соҳасининг кенгайиб бориши барча давлатларнинг ривожланиш даражасига таъсир кўрсатади. Мазкур соҳани ривожланганлик даражаси жамият ривожлани-шининг мезонига айланиб улгурди. Ҳозирги вақтда агарда хизматлар соҳа-сида ялпи миллий маҳсулотнинг 65,0 %дан кам қисми яратиладиган бўлса, бундай мамлакат ривожланган мамлакатлар қаторига киритилмайди.

Хизмат кўрсатиш соҳасининг, умуман, миллий иқтисодиётининг энг истиқболли тармоқларидан бири – туризмдир. Жаҳон амалиёти, айниқса иқтисодиёти юксак ривожланган Ғарб мамлакатларининг илғор тажрибаси шундан далолат берадики,

туризм соҳаси ялпи ички маҳсулотни шакллантириш, аҳолини фойдали меҳнат билан таъминлаш ва унинг даромадларини изчил кўпайтиришнинг салмоқли секторига айланиши мумкин.

2-жадвал

Туризм тармоқларидаги бандлик (юридик шахслардаги ишловчилар сони) ³⁹

Туризм тармоқлари	2019	2020
1. Ташриф буюрувчиларни жойлаштириш бўйича хизматлар	54536	49805
2. Умумий овқатланиш корхоналари хизматлари	66646	54101
3. Темир йўл йўловчи транспорти хизматлари	5273	4149
4. Куруқликдаги йўловчи транспорти хизматлари	70919	50206
5. Ҳаво йўли йўловчи транспорти хизматлари	1040	552
6. Транспорт воситаларини ижарага бериш	1788	1225
7. Туризм агентликлари хизматлари ва брон қилиш бўйича бошқа хизматлар	3192	2525
8. Маданият соҳасидаги хизматлар	11042	11545
9. Спорт ва дам олиш бўйича хизматлари	16028	15666
Жами:	230464	189229

Ўзбекистон жуда катта туризм ва рекреация салоҳиятига эга, унда жами 7,4 минг маданий мерос объектлари мавжуд, улардан 209 таси тўртта музей шаҳарлар - "Хива шаҳридаги Ичан-қалъа", "Бухоро шаҳрининг тарихий маркази", "Шаҳрисабз шаҳрининг тарихий маркази", "Самарқанд шаҳри" ҳудудида жойлашган бўлиб, ЮНЕСКО бутунжаҳон мероси рўйхатида киритилган.

Сўнгги йилларда туризм инфратузилмасини ривожлантириш бўйича йирик инвестиция лойиҳалари амалга оширилди, шу жумладан Тошкент шаҳрида "Hyatt Regency Tashkent" ва "Lotte City Hotel Tashkent Palace" брендли меҳмонхоналар очилиши, Андижон, Урганч ва Тошкент шаҳрида маданий-кўнгилочар боғларнинг ташкил этилиши, "Ангрен-Поп" темир йўли очилиши, Бухоро, Қарши, Шаҳрисабз ва Хива шаҳарларига тезюар поездлар учун электрлаштирилган темир йўллари очилишини айтиб ўтиш жоиз.

Туризм соҳасида давлат сиёсати истикболда ҳудудлар ва уларнинг инфратузилмасини комплекс жадал ривожлантиришда туризм соҳаси етакчилик қилиши, долзарб ижтимоий-иқтисодий вазифаларни ечиш, иш ўринларини кўпайтириш, ҳудудлар диверсификацияси ва ривожланишини таъминлаш, аҳолининг даромадлари, яшаш даражаси ва сифатини ошириш ҳамда мамлакатнинг инвестициявий жозибадорлиги ва имиджини яхшилашга қаратилган.

³⁹ O'zbekiston Respublikasi Statistika Qo'mitasi ma'lumotlari asosida shakllantirildi.

Жорий йил 29 март куни Президентимиз раислигида туризм салоҳиятини ошириш масалалари муҳокамаси юзасидан ўтказилган видеоселектор йиғилишида 2022 йилда юртимизга ташриф буюрган хорижий сайёҳлар сони 2021 йилга нисбатан 3 баробар ошгани алоҳида таъкидлаб ўтилган. Бухоро вилоятида ҳам бу борада кенг кўламли ишлар олиб борилмоқда.

Президентимизнинг 2017 йил 19 майдаги “2017-2019 йилларда Бухоро шаҳри ва Бухоро вилоятининг туризм салоҳиятини жадал ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 28 сентябрдаги “2022-2026 йилларда Бухоро вилоятида туризм соҳасини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорларига асосан, 2026 йилга қадар Бухоро вилоятида туризм соҳасини ривожлантиришнинг мақсадли кўрсаткичлари алоҳида белгилаб қўйилган.

Хусусан, туристларга янада қулай шароитлар яратиш ва хизматлар экспортини кўпайтириш мақсадида меҳмонхоналар, музейлар, кафе-ресторан, савдо шохобчалари ва бошқа объектларда 67 та валюта айирбошлаш шохобчаси, 35 та автоматлаштирилган валюта айирбошлаш банкомати ўрнатилди. Хорижий ва маҳаллий сармоядорлар билан олиб борилган музокаралар натижасида Бухоро шаҳрида ўн йилдан ортиқ вақт давомида ишламай турган 3 та йирик “Бухоро-палас”, собиқ “Зарафшон” ва собиқ “Варахша” меҳмонхоналари инвесторларга берилди. Айни пайтда ушбу меҳмонхоналар ўз фаолиятини бошлади.

Ҳозирги кунда собиқ “Бухоро Палас” меҳмонхонаси “Wide Tent System” МЧЖ томонидан тўлиқ реконструкция қилиниб, дунёнинг топ 10 талик рўйхатига кирувчи машҳур бренд “Wyndham” билан шартнома имзоланди. Бундан ташқари, Етти пир зиёратгоҳларига туташ ҳудудларда 7 та меҳмонхона қуриш учун икки гектарга яқин ер участкалари ажратилди ва ҳозирда қурилиш-ободонлаштириш ишлари яқунланиб, фойдаланишга топширилган.

Экотуризм, гастрономик туризм, агротуризм, қишлоқ туризми, маданий туризм каби янги туристик маршрутлар ва хизматлар тури ўзлаштирилди.

Бухоро шаҳрининг Арабон кўчасида жойлашган XVI асрга оид қадимий объект негизда “Уста-шоғирд” миниатюра маркази ташкил этилди.

Хорижлик ва маҳаллий сайёҳларни ўзига оҳанрабодек тортаётган кўҳна ва боқий Бухоро йилдан-йилга янги қиёфа касб этмоқда. Кўп қаватли бинолар, турли ижтимоий соҳа объектларининг қурилиши шаҳар кўркига кўрк бағишламоқда. Албатта, аҳолига қулайлик яратиш мақсадида савдо ва маиший хизмат кўрсатиш объектларининг иш бошлаши, ўз навбатида, тадбиркорлик ривожини учун ҳам кенг йўл очаетир.

Вилоятга хорижий ва маҳаллий сайёҳлар оқимини кўпайтириш мақсадида 2026 йилга қадар жами меҳмонхоналар сонини 679 тага етказиш, ташриф буюрувчи хорижий ва маҳаллий туристлар сонини 5,1 миллион нафарга етказиш ҳамда 60 та янги туристик йўналиш ташкил этиш кўзда тутилган. Туризм салоҳияти юқори бўлган шаҳар ва туманларда эса “Туризм маҳалласи”, “Туризм қишлоғи”, “Туризм кўчаси” ташкил этиш борасидаги ишлар ҳам жадаллаштирилмоқда. Сайёҳлар сонини ошириш

мақсадида 30 га яқин авиақатнов, 24 та хорижий йўналишни ташкил этиш режалаштирилган.

Албатта, бугун Бухоро шаҳрида истиқомат қилаётган юртдошларимиз мазкур ишлар натижасини ўз ҳаётида яққол ҳис қилмоқда. Бўлаётган ўзгаришлар барчани бирдек яратувчанликка, янги лойиҳаларни амалиётга татбиқ қилишга чорламоқда. Бухоро вилоятидаги 829 та моддий-маданий мерос объекти давлат муҳофазасига олинган. Улар таркибида 287 та археология ёдгорлиги, 31 та мадраса, 105 та масжид, 14 та мақбара, 133 та архитектура ансамбли, 15 та карвонсарой, 4 та тим ва тоқ, 18 та диққатга сазовор жойлар, 122 та қадимий уй-жой, 83 та архитектура ёдгорлиги, 17 та монументал ёдгорлик қайд этилган.

Ҳозирги вақтда Ўзбекистонда хусусан Бухоро вилоятида ҳам бир қатор ўзгаришлар олиб борилмоқда, хусусан меҳмонхоналар сонининг ошиши ҳамда уларда аҳоли бандлигини таъминлаши ҳам ижобий ҳолат ҳисобланади (1-жадвал).

1-жадвал

Бухоро вилоятидаги меҳмонхоналар сони⁴⁰

	Мехмонхона ва шунга ўхшаш жойлаш воситаларини сони, (бирлик)	Улардаги объектлар (бирлик)	Тунаб қолишлар сони, (бирлик)	Шу жумладан, фуқаролар			
				Ўзбекистон	МДХ мамлакатлардан	Узоқ хорижий мамлакатлардан	
14	20	80	82	198895	63352	19066	116477
15	20	92	94	184381	71917	17859	94605
16	20	102	104	233888	98873	23212	111803
17	20	124	125	279142	105530	33233	140379
18	20	138	140	384057	122378	50258	211421
19	20	170	173	409000	106317	50425	252258
20	20	163	160	11526	9826	1315	385

Юқоридаги жадвал маълумотларини таҳлил қиладиган бўлсак, йиллар кесимида меҳмонхона ва шунга ўхшаш жойлаштириш воситаларини сони ҳам уларда тунаб қолувчи фуқаролар сони ҳам ўсиш тенденциясига эга, бу ўз-ўзидан бу соҳада олиб борилаётган ишларнинг ижобий самарасини кўрсатганидан далолат беради. Фақатгина 2020-йилдаги пасайишни пандемия орқали изоҳлаш мумкин.

Бухоро вилоятида бир кунда икки янги меҳмонхона очилиш маросими боълиб оътди, яъни Когон туманида "Пойкент Бухара" ва Бухоро шаҳрида "Гарден Плаза" меҳмонхонаси фойдаланишга топширилди.

⁴⁰Statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

Очилиш маросимида Ўзбекистон Республикаси Туризм ва спорт вазирининг биринчи о'ринбосари Улуг'бек Азамов, Бухоро вилояти ҳокими Ботир Зарипов, вилоятдаги корхона ва ташкилотлар раҳбарлари, кенг жамоатчилик иштирок этишди.

Вазирлик хабарига кўра, масъуллар со'нгги йилларда туризм соҳасини ривожлантириш натижасида мамлакатимизга хусусан, Бухорога келаётган сайёҳлар ва зиёратчилар сони йилдан-йилга кескин кўпайиб бораётганини мамнуният билан таъкидлашган.

Қайд этилишича, биргина 2019 йилда вилоятга ташриф буюрган сайёҳлар сони 3,6 миллион нафар, хорижий туристлар сони 600 минг нафардан ортиб, аввалги йилларга нисбатан 2,5-3 бараварга кўпайган.

Маълумотга кўра, Баҳоуддин Нақшбанд зиёратгоҳининг ро'ьпарасида қад ростлаган "Пойкент Бухара" шу номли меҳмонхоналар тармоғининг 4-меҳмонхонаси ҳисобланади. Ҳам миллийлик, ҳам замонавий элементларни ўзида уйғунлаштирган ушбу меҳмонхонада эндиликда сайёҳлар учун қўшимча 104 та хона ва 250 ўрин яратилган. Шунинг баробарида 50 дан ортиқ йигит-қиз муқим иш билан таъминланди.

Бухоро шаҳридаги "Гарден Плаза" меҳмонхонасининг очилиш маросимида иштирокчилар томонидан давлатимиз раҳбари ҳамда ҳукуматимиз томонидан туризм соҳасидаги инвесторларга янги қурилган 3 юлдузли тоифага ва 50 хонадан кам бўлмаган хоналар фондига эга меҳмонхонанинг ҳар бир хонасига 40 млн. сўм ҳамда 4 юлдузли тоифага ва 100 та хонадан кам бўлмаган хоналар фондига эга меҳмонхонанинг ҳар бир хонасига 65 млн. сўмдан субсидия ажратилиши тадбиркорлар учун имкониятлар эшигини очиб бераётгани қайд этилган.

Маълумот учун ушбу меҳмонхонада ётоқ хизматидан ташқари 300 кишига мўлжалланган 2 та замонавий ресторан, 60 кишига мўлжалланган очиқ ҳаводаги ресторан, сузиш ҳавзаси, сауна, конференция ва музокаралар зали, биллиард, стол тенниси, фитнес зали хизматлари ҳам йўлга қўйилган. Лойиҳа қиймати 25 млрд. сўмга тенг меҳмонхона очилиши натижасида сайёҳлар учун қўшимча 72 та хона, 150 та ўрин, шунингдек, 50 нафар туризм соҳаси мутахассислари учун янги иш о'рни яратилган.

Маданият вазирлиги, Маданий мерос агентлиги ва Бухоро вилояти ҳокимлиги ҳамкорликда Таълим, фан ва маданият масалалари бўйича Ислом ташкилоти (ICESKO) рўйхатида Бухородаги 7 та объект: Исмоил Сомоний мақбараси, Чор Бақр, Баҳоуддин Нақшбанд мажмуалари, Мағоки Аттор масжиди, Пойи Калон ансамбли, Қадимги Пойкент шаҳри қолдиқлари ва Тошсарой мадрасаси киритилди.

Хитойнинг Фужоу шаҳрида ўтказилган ЮНЕСКО Умумжаҳон мероси қўмитасининг 44-сессиясида Жаҳон мероси рўйхатида киритиш учун таклиф қилинган объектлар бўйича янгиланган рўйхатга Бухоро вилоятидан 7 та маданий мерос объекти: Пойкент, Варахша, Вардонзе, Чор Бақр ва Баҳоуддин Нақшбанд мажмуалари, Вобкент минораси, Чашмаи Айюб хазираси киритилди.

Маҳаллий бюджет ҳисобидан ўтган йили Бухоро шаҳрида учта, Гиждувон туманида учта, Вобкент туманида битта, Бухоро туманида битта, Қоровулбозорда

битта, вилоят бўйича жами 9 та маданий мерос объектлари таъмирлаш ишлари бошлаб юборилган эди.

Бухоро шахрининг тарихий марказида жойлашган Чор Минор, Раҳмонкул мадрасалари, Самарқанд дарвозаси, Зиндон, Кулита карвонсаройи ва бошқа шу ҳудудлардаги маданий мерос объектларини ёмғир сувлари таъсиридан асраш зарурлигини инобатга олиб, мазкур кўчаларнинг йўлакларини таъмирлаб, ёмғир сувларини маданий мерос объектларидан узоқлаштириш чоралари кўрилди.

Бир қатор халқаро фестивал ва анжуманларнинг Бухоро шаҳрида ўтказилиши ҳам вилоятга сайёҳлар оқимини оширишда муҳим аҳамият касб этапти. Президентимиз ташаббуси билан Бухоро шаҳрида ўтказилаётган “Халқаро зардўзлик ва заргарлик” ҳамда “Каштадўзлик санъати” халқаро фестиваллари ҳам муҳим истиқболли тадбирлар ҳисобланади. Ўтган йили ўтказилган ушбу тадбирларда 58 давлатдан 220 дан зиёд хорижий меҳмон, 38 давлатдан 130 дан ортиқ чет эллик уста-ҳунарманд ҳамда мамлакатимизнинг барча ҳудудларидан 300 дан зиёд зардўз, каштадўз, заргар ва ҳунарманд қатнашди.

Эътиборли томони, хорижий сайёҳлар томонидан уларнинг декларацияларига асосланиб айтадиган бўлсак, 15,6 килограмм кумуш ва 4,8 килограмм микдорда олтиндан ясалган тақинчоқлар харид қилинган. Бу ўртача 284,5 минг АҚШ доллари ёки 3,2 миллиард сўмни ташкил этади.

Ўтган йилнинг май ойида Бухорода “Зардўзлик, заргарлик ва миллий каштачилик санъати” фестивалининг ташкил этилгани, “Бухоро – дунё ҳунармандлари пойтахти” деб эълон қилингани таҳсинга сазовор.

Сирасини айтганда, мамлакатимизда “инсон – жамият – давлат” тамойили устуворлик касб этаётган бугунги кунда кўҳна ва ҳамиша навқирон Бухорода ҳам ушбу тамойил асосидаги бунёдкорлик ишлари кенг қулоқ ёймоқда.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020-йил 13-августдаги ПФ-5781-сон “Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасини янада ривожлантириш чоратадбирлари тўғрисида”ги Фармони.

2. Абдували Исаджанов, Илём Гулмуратов, Ўзбекистонда Туризмни ривожлантириш: замонавий тенденциялар ва миллий устуворликлар, Тхе Лигхт оф Ислам, 1-сон 2020 йил.

3. Vanegas, M.; Gartner, W.; Senauer, B. Tourism and Poverty Reduction: An Economic Sector Analysis for Costa Rica and Nicaragua. Tour. Econ. 2015, 21, 159-182.

4. Худайбердиева О. К. ФОРМИРОВАНИЕ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ В УЗБЕКИСТАНЕ //Современные проблемы социально-экономических систем в условиях глобализации. – 2021. – С. 430-432.

5. Худайбердиева О. К. ЭКОНОМИЧЕСКИЕ РЕФОРМЫ СФЕРЫ УСЛУГ В УЗБЕКИСТАНЕ //АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ И РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ. - 2021. - С. 216-220.

6. www.stat.uz O‘zbekiston Respublikasi statistika qo‘mitasi rasmiy sayti.